

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2007
FORFATTER:	Villy Rasch
TITEL:	Koldingfamilier i 1600-tallet.
KORT RESUME:	Rådmand Hans Markussen, Helligkorsgade 18 fra 1600-tallet og hans slægt

KOLDINGFAMILIER I 1600-TALLET

AF VILLY RASCH

Slægtsforskning har interesseret mig, siden jeg blev pensioneret. Både min egen slægt, som var et ubeskrevet blad, og min kones. Min svigerfar havde haft slægtens historie som hobby hele sit liv, så her forelå en mængde notater, artikler og sågar en lille bog: C. Hahn-Thomsen: Morten Thomsen og Descendenter. Riserup 1941. Det, der fascinerer mig ved slægtsforskning, er, at koble steder, begivenheder og tider fra Lokal-, Danmarks- og Verdenshistorie sammen med mennesker, der har levet med disse ting, og her specielt slægtninge. Det giver et næsten personligt forhold til vor historie. I Koldingbogen 2005 har jeg berettet om min familie og besættelsestiden. Denne gang er det min svigerfars familie, og specielt den del af den, der har levet i optakten til og under den styreform, vi kalder enevælden, d.v.s. den periode, hvor formelt al magt lå hos kongen. Den strakte sig fra 1660 til 1848.

Jeg vil her omtale fire familier fra Kolding (og omegn), som kan føres tilbage til 1600 tallet. Det er familierne Thomsen fra Tved, Markussen fra Kolding, Ammitsbøll fra Ødsted og Eltanggårdslægten. Omkring år 1700 gifter disse slægter sig ind i hinanden på kryds og tværs – sådan som det senere skal ses.

DEN HISTORISKE BAGGRUND

I første halvdel af 1600-tallet havde vi tre

krige, hvor Kolding var besat. Efter den sidste, Karl Gustav-Krigen i samtidens kilder kaldet "Fejdetiden", var en stor del af befolkningen døde som følge af krig og pest, og bygninger, afgrøder og kvægbesætninger var lagt øde af "krigsfolket", d.v.s. svenskerne og senere kongens allierede, polakkerne. Ved fredsslutningen mistede vi Skåne, Halland og Blekinge, og landet var dybt forgældet til udenlandske (især hollandske) og københavnske købmænd, som havde finansieret krigen. Den gamle adel, som gennem rigsrådet og en stærk håndfæstning havde styret landet og svigtet sine forsvarsmæssige forpligtelser, var i krise.

Danmark fik en ny start. De københavnske købmænd tog initiativet, kongen tog gevinsten, og det "almene folk" betalte gildet med nye enorme skattebyrder, for kongen, Frederik 3., ville have revanche. I 1660 blev kongen arvekonge, og året efter fik han suveræn magt. Enevælden var indført i Danmark, som i flere andre europæiske lande, og der opstod en helt ny magtstruktur baseret på militæret og et rangclassesystem.

FAMILIEN THOMSEN

Familien Thomsens stamfader er *Morten Thomsen*, gift med *Kirsten Pedersdatter*. Morten Thomsen var en "velerfaren skibsbygger" i Tved, som fik sønnen *Thomas Morten-*

sen, født 2. februar 1649. Om drengen fortælles i en slægtsoptegnelse, som hans søn, Morten Thomsen, sognepræst i Bredstrup (1712-1736), har skrevet.

I hans Alders ottende Aar lod Gud alene alerkærligst evig Æren, aller uskatteligt få en særdeles Prøve på sin Beskærmelse over ham, thi da hans Forældre først var blevne udplyndrede af Fjenden (Svenskernes Indfald 1657) og straks efter af Frygt for Polakkerne (der vel skulle være Hjælpetropper, men holdt ligesaa ilde Hus som Fjenden) var flygtet fra Hus og Hjem for at skjule sig og børnene i Skoven, blev han forvildet fra dem, så de nogle Dage levede i stor Bekymring for denne deres Søn. Imidlertid var han kommen til de polske Tropper og forblev i 2 Dage holdt fangen af dem, hvilke han ogsaa maatte vise Vejen til hans Faders Gaard, men omsider kom han fra dem og søgte og fandt hans Forældre, hvilke herover blev ligesaa inderlig glade, som de forhen havde været bedrøvede over hans Borteblivende, da de ingensteds vidste at søge og finde ham.

Hvordan det videre gik forældrene, som nu var berøvet al deres ejendom, ved vi ikke. Sandsynligvis er de døde i forbindelse med pesten, der fulgte i polakkernes fodspor.

Drengen stod til søs, og efter 10 år var han skibsfører og halvreder i handelsskibet og krøyeren St. Maria. I 1690 fik han borgerkab som købmand i Fredericia, og han giftede sig med Mette Markussen, en datter af rådmand Hans Markussen i Kolding. Han drev nu handel og hentede/bragte selv sine varer til søs, mens hustruen med stor dygtighed drev forretningen hjemme i Fredericia. Han døde 1725, året efter Mette, og de havde da tre børn Hans og Bertel, der var købmænd i Fredericia og den ovennævnte Mor-

ten, der var præst i Bredstrup. Hans og Morten blev senere henholdsvis borgmester og rådmand i Fredericia og Morten provst i Vestre Herred.

FAMILIEN MARKUSSEN

Ovennævnte rådmand Hans Markussen boede fra 1649-1668 i det, der i dag er Koldings ældste borgerhus, Helligkorsgade 18. I den første Koldingbogs første artikel (1970) gæfter Axel Andersen på, at der altid har boet skomagere i det hus, men det holder nok ikke. Huset er bygget 1589, og Hans Markussen er husets første kendte ejer. Han var som nævnt købmand og optræder ofte i Koldings ældste kirkebog, idet han er far til 10 børn, nemlig ? Hansdatter f. 1642, Maren f. 1643, Marcus f. 1646, Bertel f. 1648, Marcus f. 1650, Hans f. 1652, Mette f. 1653, Maren f. 1655, Kirsten f. 1657 og Lars f. 1659. De fleste af disse er formentlig døde kort efter fødslen eller af de pestepidemier, som rasede i 1654 og 1657-59, i hvert fald kender vi kun den videre skæbne for ovennævnte Mette, og hendes storebror Hans Markussen. Denne Hans Markussen kaldes herefter Hans Markussen(2) for ikke at forveksle ham med faderen.

I perioden op til 1660 er både han og hans hustru også ofte nævnt som faddere. Det var almindeligt, at byens magistratsmedlemmer blev anvendt som sådanne, men efter krigen bliver der så stille om ham, at der er kilder, der dømmer ham død 1657.

Efter krigen går det åbenbart skidt med købmændskabet. I Brusk Herreds Tingbog (1661-1688) kan man se, at han fæster en øde (krigshærget) krongård i Bramdrup, som

han dog ikke sætter i stand, og som derfor fratages ham i november 1661.

I 1662 udkommer "Kolding Byes Taxering 1662", en skattebog, som kan danne grundlag for nye skatteudskrivninger. Kongen skal vide, hvor han kan hente penge til en ny krig. Skattebogen er en uhyggelig dokumentation af, hvor galt det stod til i Kolding efter krigen. Ca. 150 ejendomme betegnes "ledige", "øde", "næsten nedbrudt" og "i ruiner"; mange ejes af salig (afdøde) NN's enke eller arvinger.

Ved denne taxering er rådmand *Hans Mar-*

Helligkorsgade 18-20 fotograferet ca. 1870. Det er nr. 18 til højre.

kussens gård ansat til beskedne 80 sletdaler (sld). Han beskrives som "en af Byens Raadmænd, som sejler som Styrmand for Nyborg".

Nabohuset, nr. 20, er til sammenligning takseret til 240 sld. Her bor *Inger*, enken efter byens kæmner *Mogens Erichsen*. Det er *Mogens* og *Ingers* navne, der stadig står på sandstenstavlen over indgangsdøren, og det er ham, der har restaureret huset i 1632.

Mogens og *Ingers* datter *Margrethe* bliver i efteråret 1660 gift med en ældre enke-mand, en prokurator *Johan Schröder*, hvis hustru, *Gertrud*, var død under pestepidemien i 1657, 57 år gammel. Få dage efter brylluppet får den gamle brudgom et dødfødt (?) barn med *Karen* sin tidligere tjenestepige. Han prøver at klare sagen ved at få liget nedgravet på Sdr. Stenderup kirkegård. Men nogle opmærksomme kvinder har fattet mistanke, og efter at have truet med en malkeprøve (var der mælk i hendes bryster?), tilstod *Karen* og fortalte, at *Johan Schröder* havde prøvet at overtale hende til at udlægge en *Vejlenser* som barnefader. *Karen* blev henrettet "ved sværdet". Hun havde dog gode (intime!) forbindelser til fornemme folk, så det skete "et ærligt sted", nemlig på Koldings torv, og hun blev begravet i fattigjord på kirkegården. Normalen ved den slags "forbrydelser" var hængning i byens galge, og efter at fuglene havde fået, hvad de kunne spise, nedkuling i galgebakken. *Johan Schröder* fik en bøde, og en måned efter sad han i retten i dommers sted.

ELTANGGÅRDSLÆGTEN

Rådmand *Hans Markussens* hustru var *Anne Bertelsdatter*.

Hun kom fra gård nr. 7 i Eltang sogn, den der i dag hedder Eltanggård.

Det var sognets største og en selvejer- og slægtsgård. Annes far var *Bertel Hansen* som var gift med *Maren Raffn* fra L.Vellinggård i Smidstrup, og ellers var den kendte anerække *Hans Bertelsen* (1590-1610) herredsfoged og gift med *Maren Hansdatter*, *Bertel Hansen* (1578-90) herredsfoged og *Hans Nielsen*, som er nævnt i 1545. Før ham menes gården at have været i slægtens eje siden "Arilds tid".

Bertel Hansen døde i 1655 som en velstående mand, men så kom krigen, "Fejdetiden", som har været særlig hård ved Eltangegnen, og da skiftet kommer for herredstinget i februar 1662, var der praktisk talt ingen værdier tilbage i gården. Ejendomskiftet kom mest til at handle om gæld og tilgodehavender.

Hvem mødte så til dette skifte? Først og fremmest enken *Maren Raffn* og hendes 6 børn, nemlig 3 sønner, der alle hed *Hans*, en fra Horsnæs, en fra Kolding og den yngste, der boede på gården hos sin mor. De 3 døtre hed *Anne*, *Anne* og *Mette*, og for dem mødte deres mænd og værger, og det var *Hans Markusen*, rådmanden i Kolding, *Jesper Beck* fra gård nr. 2 i Nr. Stenderup, senere "Buhlseje" og *Hans Sandmand* fra gård nr 17 i Nr. Bjært, senere "Bøgehøjgård" og "Marielyst". Uden for søskendekredsen var mødt *Hans Sandmands* søster, *Mette*, fordi broderen havde overladt sin arvepart til hende ved hendes ægteskab med *Hans Nebel* fra gård nr. 14 i Nr. Bjært, senere "Nedergård".

Det viste sig, at Eltanggård stort set var gældfri, *Bertel Hansen* havde nået at indfri alle sine søskendes arveparter, så børnene

stillede deres arveparter i ro, indtil den nye ejer kunne indfri dem. Men *Mettes* arvepart var jo som nævnt videregivet til *Hans Nebels* kontrol, og han var en dreven ejendomsspekulant med forbindelse til en "Ederkop" gruppe i Kolding. Han var bevidst ikke mødt op til herredstinget, og han var derfor med sit krav forud for de øvrige, og det benyttede han sig af. Han startede en retsstrid, som kom til at løbe over 5 år ved Brusk Herredsting og landstinget. I sommeren 1667 var situationen, at den yngste *Hans Bertelsen* havde overtaget gården og var blevet gift med *Maren*, en mølledatter fra Gudsø mølle.

Hans Nebel havde fået medhold i en landstingsdom, og der var sket udpegning af en del af gården, men *Hans Bertelsen* havde fået henstand, fordi han mente, han kunne skaffe pengene. *Hans Nebel* mistede tålmodigheden og krævede endelig afgørelse ved herredsting den 7. september 1667, men i ren Morten Korch stil dukker den gamle møller op, gav "sølv og penge", og gården var reddet.

I gårdens have fandt man i 1941 nedgravet nogle smykker og mønter. De befinder sig i dag på Nationalmuseets afdeling for "svenskekrigssølv", idet man regner med, at ejeren har gemt dem for "krigsfolket" i 1650erne.

Fundet omfattede, som vist, 2 halskæder og et bælte, alt i sølv, øverste kæde dog forgyldt. De regnes for at være familiens brudesmykker. Men i fundet fandtes også nogle sølv mønter, heriblandt en fra 1653. De er derfor sandsynligvis gemt for svenskerne. Men af hvem og for hvem så? Var nogen af de ovenfor nævnte involverede?

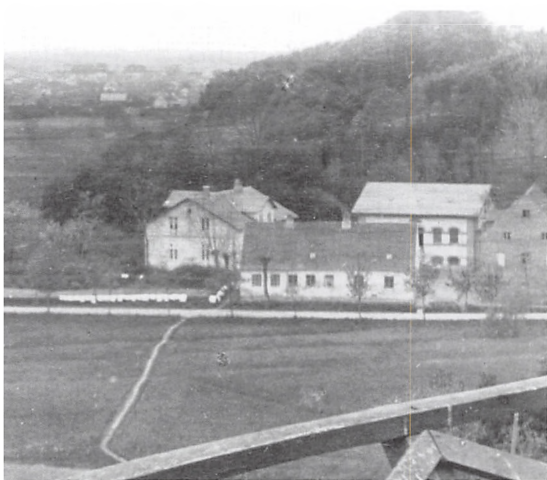
Eltangårdfundet. Den yngste mønt er fra 1653. Fotograferet efter Fritze Lindahl: Skattefund, 1988.

MARKUSSEN-SLÆGTEN OG KOLDINGHUS LENS MØLLER

Ovenfor nævnte Gudsø-møller Bertel Markussen var en bror til rådmand Hans Markussen. Der var flere brødre, og en af dem var Søren Markussen, som var møller i Slotsmøllen og Borremøllen, en mølle, der lå for enden af Marielundssøen, hvor der nu ligger et nyt lægehus, og det var Koldings egentlige gamle mølle. Den hed senere Skovmøl-

len. Slotsmøllen blev bygget af Christian 3's entreprenante enkedronning Dronning Dorothea og stod færdig i 1570. Disse to brødre optræder ofte i tingbogen for Brusk Herred, dels fordi de nok har været meget stridbare og rethaveriske, men også fordi mølledrift var et kontroversielt hverv. I første halvdel af århundredet blev møllerne under krigen brændt ned, og møllestenene ødelagt. I sidste halvdel af århundredet skulle møllerne og deres kundekreds genopbygges, og i takt hermed skulle lokale embedsmænd opkræve skatter til kongen. Det kunne give problemer. I tiden omkring afslutningen af Eltangård-sagen, nemlig den 31. august 1667 anklages Søren Markussen for at have "fjernet det Hø, som Slotsfogden har saaet i den Fiske-dam (Marielundsøen), som ligger i Dyrehaven for Borre Mølle, som har ligget øde siden Fejdetiden, men som skal ordnes og besættes med Fisk, og som Søren Markussen har forladt og ladet ligge øde, men bygget ved den anden Mølle ved Slottet, men har beholdt Borre Mølle, saa ingen anden kunne fæste den. Dommen falder den 7. september: "da det ikke bevises, at han har ført noget Hø bort, frikendes han, og med Hensyn til Borre Mølle, saa bør han føre Bygning der på, om han vil beholde den". Denne dom er Søren Markussen ikke tilfreds med, og der kommer ved tinget den 19. oktober 1667 et interessant indlæg fra Søren Markussen, "som fremlagde sit Svar angående Borre Mølle, som Slotsmøllen tilforn har stået for og siden fulgt hans Forfar og Far samt Stedfar Niels Griis og siden hans Mor, indtil han selv fæstede Møllen og siden bragte den til Slotsmølle".

Bertel Markussen fik Gudsø mølle ved at gifte sig med forgængerens datter, og efter Bertel og Søren's død fortsætter deres sønner

Skovmøllen, tidligere også kaldet Borgemølle, ved Marielundssøen ca. 1900.

og efterkommere som møllere i Vejle Amt. I Anna Marie Lebech-Sørensens store værk: *Vindmøller og Vandmøller i Danmark* skriver hun: *Slægten Markussen prægede livet i Koldinghus Len, senere Vejle Amt, i mere end 100 år. Stamfaderen er Markus Pedersen, møller i Koldinghus Slotsmølle og Anna Bertelsdatter, der var en gæv møllerkone i de mange krigsår, hvor møllerne led så stor skade. Overskrifter i kapitler om Gammelby Mølle og Follerup Mølle er "Slægten Markussen". Slægten nævnes mange andre steder i hendes bog.*

RÅDMAND HANS MARKUSSENS SIDSTE ÅR

14 dage efter Eltanggård-sagens afslutning er Hans Markussen involveret i en ny arvesag for herredstinget, og denne gang drejer det sig om hans egen arv. Det er Koldings borgmester, der vidnede at *Hans Markussen havde*

bedt slotsfogeden sagsøge hans bror, Søren Markussen, for gæld efter haandskrift, da han ikke selv kunne være tilstede, da han skulle i Tjeneste som Styrmand på KM Skib "Abraham", da hans Hustru og smaa Børn i Fredericia behøvede Penge til Husleje og anden Fornødenhed, hvilket han lovede at gøre samt levere pengene til hans Hustru i Fredericia. Gælden er arvepart fra hans mor, som Søren ikke havde viderebragt.

Det næste, vi hører om Hans Markussen, er, at hans hustru, Anne Bertelsdatter, den 14. oktober 1668 tinglyser en varselsedel om, der skal holdes Skifte efter hendes salig mand på 6 ugers dagen. Den 5. juli 1670 bliver Anne Bertelsdatter gift igen med Hans Oddersted, en mand som i skattebogen fra 1662 er registreret som boende i et hus længere nede ad Helligkorsgade, vurderet til 40 sld. Han beskrives som *enlig mand bruger ingen næring*. Hun dør 6. juli 1688, 71 år gammel. Måske en beskeden afslutning for den engang så rige gårdmandsdatter.

Forinden er hendes børn, Hans Markussen(2) og Mette Hansdatter Markussen som mange andre koldingensere flyttet til Fredericia, og det er her, de mødes med Thomsenfamilien, og Thomas Mortensen, drengen fra Tved, og Mette Hansdatter Markussen bliver gift.

FAMILIEN AMMITSBØL

Der findes mange Ammitsbøl-slægter, som alle har det tilfælles, at de kommer fra landsbyen Ammitsbøl, der ligger mellem Egtved og Ødsted. Ammitsbøl og Kolding lå den gang måske "nærmere" hinanden end i dag, da de begge lå ved hovedvejen mellem Kol-

ding og Viborg, Oksevejen, landets vigtigste eksportvej.

Stamfaderen til denne slægt er en gård-ejer, der hed *Laurids Poulsen*, og i hvert fald to af hans børn antager Ammitsbøl-navnet, nemlig sønnen *Niels Lauridsen Ammitsbøl* og datteren *Kirsten Lauridsdatter Ammitsbøl*. De yder begge mange bidrag til, at navnet bliver kendt ved herredstinget.

Først om Niels Lauridsen Ammitsbøl. Han var gift med *Else Jørgensdatter*, hvis far hed *Jørgen Jensen i Holm*. Lokalhistorikeren P. Eliassen gætter på, at "Holm" var Søholmgaard ved Taulov. Niels kommer første gang i store problemer den 1. september 1669, da pigen *Wusse* på Jerlev Herredsting *bekendte godvillig og utvungen, at hun ikke ville lyve et Ord og saa sandt Gud skulle hjælpe hende, så hun aldrig blev forløst med det, som hun gik og bar paa, dersom nogen anden var hendes Skadesmand, at Niels Lauridsen udi Ammitsbøl var hendes rette Barnefader*. Sagen var yderligere alvorlig derved, at *Wusse* og Niels var i nær slægt.

Ved herredstinget bragte hans naboer, *Laurids Pedersen* og *Dorte Lauridskone* en anden alvorlig anklage frem, nemlig at han sammen med sognets øvrige beboere havde lavet sammenrotning mod øvrigheden, imod kontributionen, en ny ejendomsskat. De holdt møder på Ødsted kirkegård, og havde her ved en lejlighed banket amtsskriveren *Rudolf Faust* med en kæp. Senere havde han redet rundt med en hvid fane og samlet sognemændene, og de var i fællesskab med fane og ham som kaptajn redet til Koldinghus for at tale med kongen, for som *Laurids Ammitsbøl* sagde: *Jeg agter ingen uden Kongen*. Alt dette var alvorlige sager, navnlig blod-

skammen, så *Laurids Ammitsbøl* gemte sig og kom først frem på Jerlev ting, hvor han talte sin sag. Uheldigvis kom netop husfogden fra Koldinghus ridende forbi, og han arresterede ham og førte ham i lænker til det mørke hul til højre for porten, hvor tilforn *Wusse* havde siddet. Hun var blevet løsladt efter "tilståelsen", og havde herefter for Nim Birketing tilstået, at Koldinghus' ridefoged havde tvunget hende til angivelsen. I virkeligheden var det *Søren* fra Bøllund, der var faderen.

Niels Ammitsbøl sad nu ½ år på Koldinghus, indtil landstinget havde behandlet sagen og blev så ikke alene sat på fri fod, men udnævnt til både herredsfoged og kaptajn, og den tidligere herredsfoged blev fyret.

5 år efter, i 1675, opstår et nyt drama. 11. april rejser han til Viborg landsting; en uge efter kommer han tilbage, og da er gården tømt og udplyndret. Alt er væk. Guldskrinet med sølvtøj, guldkæder, perler, rubiner og sølvskeer, sengetøj, klæder, korn på loftet, flæsk, viktualier, vogn, heste, børn og kone. Eftersøgningen varer til ved juletid, da finder man på værtshuset *Den gyldne Engel* i Slesvig konen og børnene, men også rytterkarlen *Søren Lauridsen*, en søn af hans gamle fjender *Laurids Pedersen* og *Dorte Lauridskone* fra Ammitsbøl. Så bliver rytterkarlen via fængslet på Gottorp slot ført til Koldinghus' sorte hul, konen og børnene føres til hendes far ved Kolding, og hun afgiver en udførlig forklaring for tinget, som ikke skal gengives her, men som nok er værd at læse. Den står i Vejle Amts Aarbog 1916. Her skal blot røbes, at fru'en var gravid, da hun blev fundet i Slesvig.

Niels Ammitsbøl forfulgte naturligvis sa-

Prospekt over Koldingegnen ca. 1700. Original i Rigsarkivet.

gen med stor nidkærhed, selvom nabokonen Dorrete Lauridskone (Sørenns mor) forsøgte på alle måder at forplumre sagen og bringe sladder i omløb. Ofte løftede hun skørterne med en spottende og uhøvisk opfordring, når hun passerede ham.

Søren på Koldinghus nægtede sig skyldig, og det lykkedes ham som soldat at få hjælp af obersten til at få sagen overført til krigsret. Under overførslen lykkedes det ham at flygte. Han blev in absentia dømt fra sit Liv (til Galge og Gren) efter først at være underkastet pinligt Forhør. Men han dukkede ikke op.

Niels Ammitsbøls hustru hører man ikke mere til. Niels Ammitsbøl kom ud for endnu en dramatisk oplevelse – den sidste, idet han Bededag 1678 tillige med sin Datter Sidsel blev ynkelig myrdet, da han var undervejs til Østed Kirke. Hans bror Jerlev Lauridsen fra Fredericia blev udnævnt til ny herredsfoged og forestod eftersøgningen efter morderne. To ryttere var blevet set på mordstedet. De havde gjort sig ukendelige ved at smøre sig i ansigtet. Man mente dog, den ene var soldaten Morten Olufsen, og da sandemændene (tingmændene) tog til Viborg til identifikation,

blev Morten og en ven *Jacob Skåning* arresteret. De nægtede, og så skulle Niels Ammitsbøls lig opgraves så *de skyldige kunne lægge Haand paa det*. Kort efter meddelte obersten, at *Morderne haver rømt for Gerningen Riger og Land, Regiment og Tjeneste*. Sandemændene i Viborg dømte dem *fra deres Fred*, og Højesteret stadfæstede, og *hvor han antræffes at gribes og straffes på sit Liv med Stejle og Hjul*. Han blev aldrig grebet. Men den nye herredsfoged blev fyret på grund af pligtforsømmelse efter mindre end to år.

Søsteren, *Kirsten Lauridsdatter Ammitsbøl*, holdt bryllup med *Henrik Nielsen* i 1662, og det er dem, man regner for at være denne Ammitsbøl-slægts stampar. Deres bryllup vakte en del opmærksomhed ved herredstingene for, *at hun paa sin Bryllupsdag gik som en Mø med udslagent Haar, skønt hun redte til Barsel*. Trods forevist dåbsattest fra præsten får *Henrik Nielsen* en bøde. Også for Brusk herredsting er sagen oppe den 25. juni 1663, hvor *navngivne vidner, at Henrik Nielsen og hans Hustru Kirsten Lauridsdatter tog aabenbarlig Skifte, for hun var kommet for tidligt med sit Foster efter deres Bryllup*. Det ser efter tingbogsudskrifter ud, som om de begge, og måske navnlig hun, er stridbare personer, og sagerne, der er oppe, drejer sig om tyveri, vold og arv. Hun anvender *ærerørige ukvemsord*, men det går dem økonomisk godt. I 1670 køber han Lille Vellinggård, som tidligere omtalte *Maren Bertelskone* på Eltanggård stammede fra. Han havde tilsyneladende nogle år i forvejen haft den i fæste, men den ejedes da af en *Fredericia-proviantforvalter*. De fik flere børn, 6 drenge er kendte, og en af dem er *Laurids Henriksen Ammitsbøl*. Han læste jura i København, da moderen

sendte ham 14 sld med et bud. Pengene bortkom, hun rejste sag, men byfogdens dom gik dem imod. Sagen blev appelleret til Højesteret, hvor de vandt. Byfogden blev nu fradømt sit embede, og samme dag indtrådte *Laurids Hendriksen Ammitsbøl* i embedet. Han var herefter *Fredericias* byfoged i 22 år, blev gift med *Cathrine Iversen Erridsø*, en datter af en af byens største købmænd *Iver Nielsen Erridsø*, og de fik 4 døtre og 5 sønner. Da han døde 1718 var de velstående folk. Hun giftede sig igen 1731 med en af byens borgmestre *Hans Markussen(3)*, et barnebarn af rådmanden fra Kolding. Han var meget ambitiøs, blev cancelliraad, en rangsperson i 6. rangklasse. Hans fætter, tidligere omtalte *Hans Thomsen*, søn af *Thomas Mortensen*, var i øvrigt også borgmester i *Fredericia*. Efter *Hans Markussen(3)*'s bryllup med den rige *Cathrine* fik han andre planer. Han ville være godsejer, en ny mulighed, som enevælden gav, og han købte *Rask Hovedgård* ved *Bræstrup*. Han kaldte den "Rasch", for alt, hvad der lød Tysk, var jo fint under de danske enevoldskonger. Endnu finere var fransk. *Seignor* og *Madame* fik 33 år på "Rasch", de fik ingen fælles børn. De døde begge 1664 og havde forinden skrevet testamente og tekst til en mindeplade (et epitafium), som skulle opsættes i *Trinitatis Kirke* hjemme i *Fredericia*, hvor de ville bisættes. På epitafiet står:

Denne Ligsten schal staae til en ævig Opmindelse om at her nedenunder i denne Sacristie findes nedlagt Levninger af salig Cancellie-Raad Hans Marchussen, Herre til Rasch. Fød i Fredericia 1694, Raad Mand Sammesteds 1724, Borgemester 1728. 1731 giftede han sig med Enken Madame Catharina Ammitsbøl ibidem som også herunder hviler og levede i Ægteskab

Hans og Cathrine Markussens epitafium i Trinitatis Kirke i Fredericia. Foto af forfatteren.

med hverandre i 33 Aar, dog uden Børn. I 1732 købte han Rasch. Samme Aar blev han Cancelli-Raad, døde den 12 ten September 1764 paa Rasch og blev 70 Aar gammel. Han var en Mand uden Svig, fornuftig, retsindig og Redelig. Han har ved at bortgive Tiende Parten af hans anselige Midler til Gudelig Brug forævet hans Navn til Ihu Kommelse.

Ved siden af hænger et epitafium over kirkens første sognepræst, Christen Sørensen Borch og hans familie. Han var student fra Kolding og blev gift med en præstedatter fra Kolding. Hans datter Johanne Borch blev gift

med den pastor Morten Thomsen fra Bredstrup, som skrev foranstående beretning om sin far "Thomas Mortensen, En dreng fra Tved".

Så det er ikke kun huguenotter og jøder, der skabte Fredericia, der er også flere Koldingensere imellem.

KILDER:

C. Hahn-Thomsen: Morten Thomsen og Descendenter. Riserup 1941.

Personalhistorisk Samling. 1902.

Kolding Byrådsprotokol 1942/43: Kolding byes taxering 1662.

P. Eliassen: Kolding fra Middelalder til Nutid, 1910 side 321.

J. J. Fyhn: Efterretninger om Kjøbstaden Kolding. Kjøbenhavn 1848.

Brusk Herreds Tingbøger 1661-1668. CD, udgivet af B&K Nørgård Pedersen, Beder. H. P. Berthelsen. Eltang, N. Bjært og S. Vilstrup Sogne, 1955.

Anna Marie Lebech-Sørensen. Vindmøller og Vandmøller i Danmark.

J. Ammitsbøl. Slægten Ammitzbøll. Ystad 1902.

Vejle Amts Aarbog 1916. Herredsfogden i Ammidsbøl.

Vejle Amts Aarbog 1935. Fra Holmans Herred.

Trap. Danmark. Vejle Amt. 4. Udgave.

Vejle Amts Årbog 1964. Et Epitafium.

Nelleman og Moseholm. Kolding Studenter indtil 1856. Kolding 1990.

Vagn Fuglsang-Damgaard. Trinitatis Kirke i Fredericia. 1990.

Kolding Kirkebog.

Den dansk-norske Flaades Historie, skibsdatabasen.